

Sławomira Kańduła

Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

ZAGRANICZNE BEZZWROTNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA REWITALIZACJI W POLSCE

1. Wstęp

Zainteresowanie procesami rewitalizacji przestrzeni publicznej w Polsce rozpoczęło się w latach dziewięćdziesiątych XX wieku, ale dopiero wstąpienie Polski do Unii Europejskiej zintensyfikowało działania rewitalizacyjne podejmowane w polskich miastach. Przedmiotem rozważań są źródła finansowania procesów rewitalizacyjnych w Polsce. W opracowaniu autorka poszukuje odpowiedzi na kilka pytań. Co należy rozumieć przez pojęcie rewitalizacji oraz jakie są jej cele?¹ Z jakich środków stawianych do dyspozycji przez UE mogą być dofinansowywane przedsięwzięcia rewitalizacyjne podejmowane w polskich miastach? Czy procesy te mogą być finansowane z innych źródeł niż fundusze UE? Czy wzrost zainteresowania problematyką miejską w świecie wiąże się z udostępnieniem nowych źródeł finansowania procesów rewitalizacyjnych?

2. Pojęcie i cele rewitalizacji przestrzeni miejskiej

W opracowaniu autorka przyjmuje definicję K. Skalskiego, dla którego **rewitalizacja** jest kompleksowym programem remontów, modernizacji zabudowy i przestrzeni publicznych, rewaloryzacji zabytków na wybranym obszarze, najczęściej dawnej dzielnicy miasta, w powiązaniu z rozwojem gospodarczym i społecznym.

¹ Przedstawienie celów umożliwi wskazanie różnorodnych działań składających się na to pojęcie. To z kolei uzasadni szerokie spojrzenie na źródła finansowania rewitalizacji.

Rewitalizacja oznacza połączenie działań technicznych (remontów) z programamiżywienia gospodarczego i działaniem na rzecz rozwiązania problemów społecznych, występujących na obszarach miejskich, jak: bezrobocie, przestępczość, brak równowagi demograficznej [10, s. 1; 2, s. 37].

Rewitalizacja jest więc procesem przemian przestrzennych, społecznych i ekonomicznych, mającym na celu „wyprowadzenie” terenu ze stanu kryzysowego i prowadzącym do rozwoju, w tym do poprawy jakości życia wspólnoty lokalnej. W procesie rewitalizacji uczestniczą m.in. organy miasta, właściciele nieruchomości oraz mieszkańcy obszaru dotkniętego kryzysem [6, s. 12]. Zasadnicza rola w przygotowaniu i zarządzaniu procesem rewitalizacji przypada organom gminy (miasta).

Procesy rewitalizacyjne są podejmowane w celu przezwyciężenia dysfunkcji ujawniających się na obszarach miast. Mają one doprowadzić do pozytywnych przemian w kilku płaszczyznach: przestrzennej, gospodarczej (ekonomicznej) i społecznej. Działania rewitalizacyjne podejmowane w tych płaszczyznach wzajemnie się przeplatają i uzupełniają.

Rewitalizacja w płaszczyźnie przestrzennej ma na celu porządkowanie „starej tkanki” urbanistycznej, polegające na rewaloryzacji zabudowy i modernizacji infrastruktury oraz poprawie funkcjonalności ruchu kołowego i pieszego. Ponadto mogą być podejmowane działania dotyczące remontów i renowacji istniejących zasobów mieszkaniowych, budowy nowych mieszkań oraz rozwoju urządzeń infrastruktury społecznej [5, s. 31].

Celem rewitalizacji w płaszczyźnie gospodarczej jest stworzenie w zdegradowanych dzielnicach miast warunków do rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości, działalności kulturalnej i edukacyjnej. Ponadto działania rewitalizacyjne mają doprowadzić do poprawy trudnej sytuacji na lokalnym rynku pracy.

Projekty przyczyniające się do ożywienia gospodarki na obszarze rewitalizowanym mogą dotyczyć m.in. wspierania przedsiębiorczości, rozwoju usług gastronomicznych, turystyki i innych dziedzin gospodarki lokalnej. Mogą to być także projekty polegające na stworzeniu finansowych mechanizmów wsparcia przedsiębiorstw (np. utworzenie lokalnego funduszu poręczeń) [5, s. 31].

Programy i projekty rewitalizacyjne mają także doprowadzić do stworzenia warunków dla działalności organizacji pozarządowych. Ważnym celem projektów rewitalizacyjnych jest pobudzanie aktywności środowisk lokalnych, w tym dzieci i młodzieży, stymulowanie współpracy na rzecz rozwoju lokalnego oraz przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego w miastach [11, s. 167-168].

Społeczny aspekt rewitalizacji może być osiągnięty poprzez realizację projektów dotyczących rozwoju zasobów ludzkich, przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz walki z patologiami społecznymi. Można się ubiegać także o dofinansowanie na projekty, których celem jest tworzenie równych szans na rynku pracy, zapobieganie zjawisku bezrobocia i bezdomności. W społecznej płaszczyźnie rewitalizacji mogą być też podejmowane projekty dotyczące przekwaterowania mieszkańców rewitalizowanych terenów [11, s. 167-168].

3. Klasyfikacja źródeł finansowania procesów rewitalizacyjnych

Projekty rewitalizacyjne mogą być finansowane z wielu źródeł, które można podzielić na krajowe (publiczne i prywatne) oraz zagraniczne (zewnętrzne). Głównym krajowym źródłem publicznym jest budżet gminy (miasta). Omawiane przedsięwzięcia mogą być też finansowane z budżetu państwa, ze środków pozyskiwanych z funduszy celowych oraz innych środków publicznych. Ponadto projekty rewitalizacyjne mogą być finansowane z przychodów (w tym z emisji obligacji). Mogą to być zarówno kredyty i pożyczki komercyjne, jak i preferencyjne. Źródłem finansowania mogą być także środki prywatne (partycypacja mieszkańców i innych podmiotów).

Zewnętrzne źródła finansowania można podzielić na zwrotne i bezzwrotne. Wśród źródeł zwrotnych wymienić należy kredyty i pożyczki zaciągane w bankach i instytucjach zagranicznych oraz wpływy z emisji obligacji na rynkach zagranicznych. Z kolei bezzwrotne zewnętrzne źródła można podzielić na: 1) istniejące i dostępne dla Polski, 2) istniejące, ale niedostępne dla Polski do końca 2006 r., 3) źródła projektowane.

Do pierwszej grupy należą: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejski Fundusz Społeczny (EFS) oraz inicjatywa wspólnotowa Equal. Ponadto projekty związane z ochroną kulturowego dziedzictwa europejskiego, w tym z odnową miast mogą być finansowane z wykorzystaniem środków pochodzących z Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (MFE-OG) i – w mniejszym stopniu – Norweskiego Mechanizmu Finansowego (NMF). Fundusze te nie pochodzą z budżetu UE, ale mogą z nich korzystać kraje członkowskie UE, będące również członkami Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Istniejącym już źródłem finansowania omawianych procesów, ale niedostępnym dla Polski do końca 2006 r., jest inicjatywa wspólnotowa URBAN II. Planuje się także udostępnianie środków na współfinansowanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych z programów zatytułowanych JEREMIE i JESSICA.

Rozmaitość źródeł finansowania zagranicznego wynika stąd, że rewitalizacja obejmuje różne dziedziny życia. Projekty inwestycyjne związane z rewitalizacją powinny więc być realizowane w powiązaniu z projektami z zakresu rozwiązywania problemów społecznych oraz ożywienia gospodarczego.

Ze względu na to, że rewitalizacja jest procesem złożonym, nie można wskazać standardowych rozwiązań związanych z tzw. montażem finansowym projektu z udziałem środków unijnych. Dlatego w dalszej części opracowania zostaną zasygnalizowane potencjalne możliwości pozyskiwania środków na rewitalizację z działań zaplanowanych w różnych programach operacyjnych. W praktyce wybór określonego programu, priorytetu i działania uzależniony jest m.in. od rodzajów projektów zapisanych w tzw. lokalnym programie rewitalizacji.

4. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego oraz Europejski Fundusz Społeczny

W Polsce środki z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego są wdrażane na podstawie programów operacyjnych. Są to: Zintegrowany program operacyjny rozwoju regionalnego (ZPORR), Sektorowy program operacyjny rozwój zasobów ludzkich (SPO RZL), Sektorowy program operacyjny wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw (SPO WKP) [8; 9; 10].

Głównym źródłem finansowania rewitalizacji są środki zaplanowane w działaniu 3.3. ZPORR – Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojenne. Działanie to składa się z dwóch poddziałań – „rewitalizacja obszarów miejskich” (3.3.1.) oraz „rewitalizacja obszarów przemysłowych i powojennych” (3.3.2.). W latach 2004-2006 na projekty realizowane ze środków na działanie 3.3. zaplanowano 96,5 mln euro z funduszy strukturalnych UE oraz 32,1 mln euro z krajowych środków publicznych. Ponadto przewiduje się, że środki prywatne wyniosą ok. 9,3 mln euro [11, s. 167].

W działaniu 3.3. projekty mogą przygotowywać gminy oraz miasta na prawach powiatu i powiaty (tylko w poddziale 3.3.2). Ponadto beneficjentami końcowymi mogą być inne podmioty (z sektora publicznego oraz spoza niego) pod warunkiem, że ich projekt został ujęty w lokalnym programie rewitalizacji. Uprawnione podmioty mogą się ubiegać o dofinansowanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych ze środków EFRR w wysokości 75% (z pewnymi wyjątkami) wydatków kwalifikowanych² oraz z budżetu państwa na poziomie 10% wydatków kwalifikowanych [11, s. 171].

Na przykład, ze środków przewidzianych na rewitalizację obszarów miejskich (poddziałanie 3.3.1) mogą być realizowane projekty dotyczące m.in.:

- izolacji, remontu, przebudowy elewacji, fasad i dachów budynków oraz pomieszczeń przeznaczonych na cele: gospodarcze, szkoleniowe lub kulturalne,
- remontu i przebudowy urządzeń infrastruktury technicznej,
- zabudowy i odnowy przestrzeni publicznych,
- remontu, przebudowy, przystosowania budynków na potrzeby tworzenia inkubatorów przedsiębiorczości [11, s. 168-169].

W działaniu tym wspierane są projekty, które wynikają ze zintegrowanych programów rewitalizacji. Pojęcie to oznacza lokalny program rewitalizacji, w ramach którego przewidziano do realizacji różne działania społeczno-gospodarcze doty-

² Pojęcie to dotyczy wszystkich pieniężnych wydatków i rzeczowych wkładów związanych z realizacją projektu. Za wydatki kwalifikowalne mogą być uznane wszystkie wydatki związane z projektem, o ile: 1) są niezbędne dla realizacji projektu i bezpośrednio z nim związane; 2) zostaną uwzględnione w budżecie projektu, we wniosku stanowiącym załącznik do umowy o dofinansowanie projektu; 3) spełniają wymogi efektywnego zarządzania finansami, a szczególnie osiągania wysokiej jakości za daną cenę; 4) zostały faktycznie poniesione (niekoniecznie w formie gotówkowej), wykazane w dokumentacji finansowej ostatecznego odbiorcy i są poparte stosownymi dokumentami [3].

czące aktywizacji rewitalizowanego obszaru oraz w którym zapisano projekty różnych kategorii beneficjentów [11, s. 167]. Przygotowując projekty, należy pamiętać m.in. o tym, że ze środków EFRR nie można finansować substancji i celów mieszkaniowych. Nie mogą być też finansowane projekty, które nie zostały ujęte w programie rewitalizacji, nieznajdujące się w granicach obszaru podlegającego rewitalizacji oraz nieprzyczyniające się do realizacji celów działania. Nie może być też finansowana rewitalizacja obiektów na cele związane z administracją.

Projekty współfinansowane ze środków na działanie 3.3. mają charakter infrastrukturalny (przestrzenny). Powinny być one uzupełniane działaniami o charakterze społecznym i gospodarczym, które są dofinansowywane ze środków dostępnych w ramach innych działań ZPORR oraz innych funduszy.

W trzecim priorytecie ZPORR można znaleźć działania komplementarne z działaniem 3.3. Są to działania oznaczone numerami: 3.2. („obszary podlegające restrukturyzacji”), 3.4. („mikroprzedsiębiorstwa”) oraz 3.5. („lokalna infrastruktura społeczna”). Ze środków zaplanowanych na pierwsze z nich można uzyskać dofinansowanie na projekty o charakterze infrastrukturalnym, w tym m.in. na budowę i modernizację urządzeń do odprowadzania i oczyszczania ścieków, zaopatrzenia w wodę. Ponadto można otrzymać środki na budowę i modernizację dróg gminnych i powiatowych oraz na projekty związane z lokalną bazą kulturalną i turystyczną. Z punktu widzenia ożywienia gospodarczego rewitalizowanego obszaru nie bez znaczenia jest udostępnianie środków omawianego działania na modernizację obiektów, w których zlokalizowane będą inkubatory przedsiębiorczości.

Ze środków przeznaczonych na działanie „mikroprzedsiębiorstwa” można finansować projekty, które dotyczą wspierania rozwoju lokalnej przedsiębiorczości na specjalistyczne usługi doradcze dla mikroprzedsiębiorstw oraz na dotacje inwestycyjne dla tych podmiotów. Z kolei środki z działania 3.5 mogą być wykorzystane np. na budowę i rozbudowę szkół, bibliotek, obiektów sportowych.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne mogą też być finansowane ze środków zaplanowanych na działania w pierwszym i drugim priorytecie ZPORR (działanie: 1.5. 2.2 oraz 2.4)³. UE udostępnia m.in. środki na tworzenie publicznych punktów dostępu do Internetu oraz utworzenie programu stypendialnego dla młodzieży z obszarów zagrożonych marginalizacją. Ze środków zaplanowanych na drugi priorytet ZPORR można też finansować pośrednictwo pracy, subsydiowanie miejsc pracy oraz organizowanie szkoleń i kursów w celu zdobycia nowego zawodu.

Instrumenty związane z przeciwdziałaniem bezrobociu i wspieraniem zatrudnienia mieszkańców z rewitalizowanych obszarów mogą być finansowane z EFS. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne są więc komplementarne z działaniami przewidzianymi do dofinansowania w pierwszym priorytecie SPO RZL, który jest podstawą starania się o środki z tego funduszu w Polsce. Organy samorządowe mogą ubiegać się o środki na szkolenia, pośrednictwo pracy dla młodzieży, staże. Do-

³ Działanie 1.5. – „infrastruktura społeczeństwa informacyjnego”; 2.2. – „wspieranie szans edukacyjnych poprzez programy stypendialne”; 2.4. – „reorientacja zawodowa osób zagrożonych procesami restrukturyzacyjnymi”.

stępne są też środki na współfinansowanie programów ograniczających zjawiska wykluczenia społecznego i przygotowanie osób zagrożonych tym zjawiskiem do wejścia na rynek pracy. Ponadto w działaniu 1.6 zaplanowano środki na wsparcie dla kobiet na rynku pracy. Ma ono polegać m.in. na: promowaniu przedsiębiorczości i samozatrudnienia kobiet, promowaniu form pracy i zatrudnienia pozwalających kobietom na godzenie życia zawodowego i rodzinnego, wspieraniu dostępu do edukacji itp. [8].

Działania rewitalizacyjne w płaszczyźnie gospodarczej mogą być dofinansowane na podstawie SPO WKP – szczególnie działanie 1.3 („tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju firm”). W tym przypadku mogą być finansowane przedsięwzięcia inwestycyjne związane z powstawaniem i rozwojem parków przemysłowych, parków naukowo-technologicznych oraz inkubatorów technologicznych. Poza tym można się ubiegać o dofinansowanie prowadzenia usług doradczych dla podmiotów zarządzających wymienionymi parkami [9].

Ponadto na programy, których efektem będzie likwidacja różnorodnych form dyskryminacji na rynku pracy, można uzyskać środki z inicjatywy EQUAL. Projekty o charakterze społecznym dotyczące młodzieży mogą być także finansowane z programów Leonardo da Vinci, Socrates.

5. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy

Kolejnymi źródłami, z których można pozyskiwać bezzwrotne środki na działania rewitalizacyjne są Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (MFE OG) oraz Norweski Mechanizm Finansowy (NMF) [7]. Cele i zasady ubiegania się o środki finansowe są jednolite dla obu instrumentów. Środki z obu programów mogą być przeznaczone na finansowanie wydatków określonych w tzw. obszarach priorytetowych (tematycznych) (szerzej: [16, s. 135-144]).

Z punktu widzenia przedmiotu opracowania najważniejszym kierunkiem wydatkowania środków MFE OG jest „ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego, w tym transport publiczny i odnowa miast”. Celem przedsięwzięć finansowanych z omawianych środków jest zachowanie i odbudowa europejskiego dziedzictwa kulturowego wraz z jego otoczeniem oraz wykreowanie narodowych produktów turystyki kulturowej w historycznych miastach Polski.

Ze środków dostępnych na ochronę kulturowego dziedzictwa europejskiego można finansować projekty z zakresu konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, zespołów fortyfikacyjnych i budowli obronnych. Dofinansowane mogą być także projekty dotyczące rewitalizacji historycznych obszarów miejskich oraz obiektów poprzemysłowych o wysokiej wartości historycznej i ich przystosowania na cele kulturalne, w szczególności na muzea nowoczesności [12].

Ponadto można się ubiegać o środki na renowację i zachowanie miejsc pamięci i martyrologii, budowę i rozbudowę publicznych i niekomercyjnych instytucji kultury o europejskim znaczeniu. Z omawianych środków można uzyskać wsparcie finansowe również na budowę, rozbudowę, odbudowę i adaptację infrastruktury kulturowej w miejscach o symbolicznym znaczeniu dla polskiej kultury, na kompleksowe programy konserwacji zabytków ruchomych oraz konserwację i digitalizację zabytkowych księgozbiorów i archiwaliów. Ponadto można się ubiegać o środki na tworzenie systemów zabezpieczeń przed nielegalnym wywozem dzieł sztuki oraz zabezpieczenie zabytków przed kradzieżą i zniszczeniem.

W niewielkim zakresie rewitalizacja może być dofinansowywana ze środków NMF w priorytecie „polityka regionalna i działania transgraniczne”. Jego celem jest poprawa komunikacji społecznej i współpracy transgranicznej mieszkańców i władz Polski z państwami EOG i EFTA, państwami regionu Morza Bałtyckiego oraz państwami Europy Wschodniej graniczącymi z Polską: Białorusią, Federacją Rosyjską – Obwodem Kaliningradzkim i Ukrainą. Ponadto jego celem jest promowanie rozwoju na szczeblu regionalnym i lokalnym w Polsce.

Autorka niniejszego artykułu uważa, że omawiany instrument może być źródłem finansowania rewitalizacji, ponieważ środki omawianego priorytetu mogą być przeznaczone na finansowanie projektów nieinwestycyjnych z zakresu tworzenia i wprowadzania w życie programów współpracy transgranicznej mających na celu m.in. pobudzanie inicjatyw społecznych, inicjatyw służących ochronie zdrowia oraz rozwoju przedsiębiorczości w regionach. Ponadto z tych środków można finansować organizacje spotkań, seminariów, warsztatów, kampanii promocyjnych, szkoleń, targów wiedzy, podczas których nastąpi wymiana informacji i doświadczeń dotyczących rozwoju regionalnego i lokalnego, w tym jego promowania.

6. Nowe źródła finansowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Inicjatywa wspólnotowa URBAN II (2000-2006) jest programem, z którego można otrzymać bezzwrotną pomoc ze strony UE. W tym programie władze lokalne, organizacje pozarządowe lub przedsiębiorcy składają projekty związane z rewitalizacją gospodarczą i społeczną miast Unii Europejskiej liczących przynajmniej 100 tys. mieszkańców. Środki na te cele w całości pochodzą z EFRR. W latach 2000-2006 na inicjatywę przeznaczono 700 mln euro.

Aby ubiegać się o środki z tego źródła, obszary miejskie muszą spełniać co najmniej trzy spośród wymienionych warunków: wysoka stopa bezrobocia, mała aktywność ekonomiczna, wysoki stopień biedy, konieczność rekonwersji wynikającej z trudności ekonomicznych i socjalnych, duża liczba imigrantów i mniejszości etnicznych, niski poziom edukacji, wysoka przestępczość oraz zdegradowane środowisko.

Ze środków inicjatywy URBAN można finansować renowację budynków, pod warunkiem, że jest ona prowadzona w celu stworzenia możliwości zatrudnienia,

integracji społeczności lokalnej i poprawy poziomu życia na obszarach miejskich z poszanowaniem zasad ochrony środowiska. Środki z omawianego źródła mogą być przeznaczane na tworzenie miejsc pracy związanych z kulturą, usługami dla ludności i ochroną środowiska oraz na zapewnienie równego dostępu do miejsc pracy. Ponadto można z nich pokryć koszty wprowadzenia programów edukacyjnych i organizacji szkoleń zawodowych dla ludzi odrzuconych przez społeczeństwo. Poza tym uprawnione podmioty mogą się ubiegać o dofinansowanie projektów polegających na rozwoju przyjaznych dla środowiska sieci komunikacji miejskiej oraz wdrażanie systemów efektywniejszego zarządzania energią. Omawiane środki mogą być wykorzystane również na promowanie wykorzystania Internetu w życiu gospodarczym, społecznym i ochronie środowiska. Dodatkowo programy wspierane ze środków omawianej inicjatywy mają uwzględniać wymianę informacji i dzielenie się doświadczeniami na temat rewitalizacji terenów miejskich [13].

W ostatnich latach polityka miejska zyskała na znaczeniu. Podkreśla się bowiem dużą rolę miast w kreowaniu wzrostu gospodarczego oraz w stymulowaniu rozwoju lokalnego i regionalnego. Wzrost znaczenia miast został dostrzeżony przez Komisję Europejską, która w lipcu 2006 r. opublikuje komunikat na temat roli miast w polityce spójności UE. Efektem wzrostu zainteresowania funkcjonowaniem miast jest uwypuklenie tej problematyki w dokumentach strategicznych UE na lata 2007-2013 [1].

We wspomnianym komunikacie oraz w Strategicznych wytycznych dla polityki spójności zostaną zaproponowane nowe narzędzia służące realizacji polityki miejskiej, opierającej się na sukcesie Inicjatywy Wspólnotowej URBAN i wnioskach płynących z sieci wymiany doświadczeń URBACT⁴. Wśród narzędzi tych znajdują się narzędzia finansowe, tzw. inicjatywy JEREMIE i JESSICA.

Pierwsze z tych źródeł ma na celu polepszenie dostępu do kapitału. Jest on adresowany do przedsiębiorstw mikro, małych i średnich zarówno już istniejących, jak i nowo powstających. Instrument ten został opracowany przez Komisję Europejską we współpracy z grupą Europejskiego Banku Inwestycyjnego (EBI).

JEREMIE (*Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises*) będzie instrumentem dostępnym dla podmiotów zarządzających danym programem operacyjnym. Będą one mogły zainwestować część posiadanych środków w ramach specjalnego systemu, który stworzą finansowe instytucje pośredniczące, zajmujące się rozwojem biznesu i tzw. mikrokredytowaniem. Środki te zostaną

⁴ Program URBACT został ustanowiony przez Komisję Europejską w 2003 r. Od 1 maja 2004 r. uczestnikami programu mogą być miasta (powyżej 20 tys. mieszkańców) z nowych państw członkowskich, w tym z Polski. Celem programu jest wspieranie współpracy między miastami europejskimi. W programie szczególną wagę przywiązuje się do szerzenia wiedzy na temat zintegrowanego zarządzania w miastach i wymiany doświadczeń z tego zakresu. Jedną z płaszczyzn współpracy między miastami jest odnowa miast. Program finansowany jest z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, za pośrednictwem inicjatywy wspólnotowej URBAN. Środki przeznaczone na program URBACT nie mogą być wykorzystane na inwestycje. Projekty realizowane w ramach omawianego programu muszą mieć wymiar europejski, tzn. angażować miasta z co najmniej trzech państw członkowskich [14; 15].

zwiększone z pożyczek będących wkładem EBI i innych instytucji finansowych. Uzyskany w ten sposób kapitał pożyczkowy trafi za pośrednictwem akredytowanych instytucji finansowych do przedsiębiorców mikro, małych i średnich [1].

Z kolei JESSICA (*Joint European Support for Sustainable Investment In City Areas*) jest wspólną inicjatywą Komisji Europejskiej, EBI i Banku Rozwoju Rady Europy, której celem jest finansowanie rozwoju miast, w tym mieszkalnictwa o charakterze socjalnym. Podobnie jak w przypadku poprzedniej inicjatywy, finansowanie rewitalizacji i rozwoju miast będzie możliwe za pośrednictwem preferencyjnych pożyczek połączonych ze środkami pochodzącymi z regionalnego programu operacyjnego. Pozwoli to na prostsze i bardziej elastyczne zarządzanie funduszami na rzecz rozwoju miejskiego, a także na przyciągnięcie środków z międzynarodowych instytucji finansowych, banków i sektora prywatnego, zwiększając w ten sposób efekt dźwigni realizowanych programów inwestycyjnych [1].

7. Zakończenie

Rewitalizacji nie można sprowadzić tylko do przekształceń przestrzennych. Celem rewitalizacji bowiem jest doprowadzenie do ożywienia gospodarczego i społecznego, a także zwiększenie potencjału turystycznego i kulturalnego. Procesy rewitalizacyjne dokonują się w wielu dziedzinach życia, a ich celem ogólnym jest polepszenie warunków bytowych i jakości życia mieszkańców danej wspólnoty samorządowej, a więc rozwój lokalny.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne w miastach są podejmowane w warunkach niedoboru środków publicznych i prymatu wydatków bieżących. Wstąpienie Polski do UE stworzyło możliwość dofinansowania tych procesów nie tylko z funduszy unijnych (strukturalnych), ale także z innych funduszy europejskich – środków MFEORG oraz – w mniejszym zakresie – NMF. Obie grupy funduszy nie mogą być jedynym źródłem finansowania rewitalizacji. Wynika to z zasady dodatkowości⁵, będącej jedną z zasad polityki regionalnej UE, oraz z ograniczeń formalnych. Nie wszystkie bowiem wydatki związane z rewitalizacją są zaliczane do wydatków kwalifikowanych, refundowanych przez UE.

Fundusze unijne mogą być więc tylko jednym ze źródeł finansowania omawianych procesów. Ze względu na praktyczną wagę problemu poszukiwania źródeł finansowania rewitalizacji należy zidentyfikować także inne krajowe i zagraniczne źródła finansowania rewitalizacji, które mogą być uwzględniane przy tworzeniu planu finansowego w programie rewitalizacji danej jednostki samorządowej.

W ostatnich latach polityka miejska zyskała na znaczeniu. Coraz mocniej akcentuje się, że miasta (szczególnie duże, pełniące funkcję metropolii, ale także średnie i małe, będące centrum mikroregionu) mają do odegrania doniosłą rolę w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Jednocześnie obserwuje się, że

⁵ Zwanej także zasadą uzupełniającego charakteru finansowania [4, s. 154].

w miastach kumuluje się wiele dysfunkcji społecznych. Organy miast stają m.in. przed problemami renowacji przestrzeni publicznej, zapobiegania wyludnianiu się centrów miast, poprawy funkcjonalności komunikacji. Dostrzeganie znaczenia miast we współczesnym świecie i występujących w nich problemów spowodowało opracowanie nowych źródeł finansowania procesów rewitalizacyjnych, do których należą programy JEREMIE i JESSICA.

Literatura

- [1] Hübner D., *Miejsce miast w nowej polityce spójności*, Referat wygłoszony podczas konferencji pt. „Polityka spójności UE w latach 2007-2013 a rozwój metropolii i miast polskich”, Toruń, czerwiec 2006.
- [2] Kępka W., *Rewitalizacja przełamuje kryzys społeczno-gospodarczy*, Gazeta Samorządu i Administracji z 10-23 października 2005 r., nr 21(195).
- [3] Kwalifikowalność wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Wytczne, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, marzec 2006 (www.zporr.gov.pl).
- [4] Oręziak L., *Finanse Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- [5] Podręcznik procedur wdrażania Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa 2004.
- [6] Podręcznik rewitalizacji. Zasady, procedury i metody działania współczesnych procesów rewitalizacji, Urząd Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast, Warszawa 2003.
- [7] Program operacyjny dla wykorzystania środków finansowych w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego zatwierdzony przez Radę Ministrów w dniu 26 lipca 2005 roku, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa 2005.
- [8] Sektorowy program operacyjny rozwój zasobów ludzkich 2004-2006 – załącznik do rozporządzenia ministra gospodarki i pracy z 11 sierpnia 2004 r. w sprawie przyjęcia Uzupełnienia Sektorowego programu operacyjnego rozwój zasobów ludzkich 2004-2006 (DzU nr 197 poz. 2024).
- [9] Sektorowy program operacyjny wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw na lata 2004-2006 – załącznik do rozporządzenia ministra gospodarki i pracy z 1 lipca 2004 r. w sprawie przyjęcia Uzupełnienia Sektorowego programu operacyjnego wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw na lata 2004-2006 (DzU nr 166, poz. 1744).
- [10] Skalski K., *Trudne drogi do programów rewitalizacji*, maszynopis dostępny na stronie Forum Rewitalizacji (www.fr.org.pl), dostęp w dniu 29 czerwca 2006 r.
- [11] Uzupełnienie Zintegrowanego programu operacyjnego rozwoju regionalnego na lata 2004-2006 (ze zmianami wprowadzonymi 15 czerwca 2005 r.). Dokument pobrano ze strony: www.zporr.gov.pl, dostęp w dniu 15 czerwca 2006 r.
- [12] www.eog.gov.pl, dostęp w dniu 15 czerwca 2006 r.
- [13] www.funduszeStrukturalne.gov.pl, dostęp w dniu 28 czerwca 2006 r.
- [14] www.mgip.gov.pl, dostęp w dniu 20 czerwca 2006 r.
- [15] www.urbact.org, dostęp w dniu 20 czerwca 2006 r.
- [16] Ziolo M., *Mechanizm finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy jako bezzwrotne źródła finansowania rozwoju lokalnego i regionalnego w Polsce*, [w:] *Podsektor samorządowy w sektorze finansów publicznych w warunkach akcesji Polski do Unii Europejskiej*, red. L. Patrzalek, Wyd. Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań-Wrocław 2006.

FOREIGN NON-RETURNABLE SOURCES OF FINANCING REVITALIZATION IN POLAND

Summary

Joining the European Union by Poland has created the possibility to gain external sources to finance projects connected with city's revitalization. The aim of the article is to point at potential existing sources of funds used for financing revitalization in Poland. The author describes also new sources: URBAN, JEREMIE, JESSICA.

ZAHRANIČNÍ NEVRATNÉ ZDROJE FINANCOVÁNÍ REVITALIZACE V POLSKU

Anotace

Vstup Polska do Evropské unie zintenzivnil revitalizační aktivity v polských městech. Vytvořil totiž možnost financování revitalizačních procesů v Polsku z externích zdrojů. Cílem příspěvku je poukázat na stávající potenciální zdroje financování revitalizace v Polsku. Popisované jsou i nové zdroje financování těchto procesů, tj. programy: URBAN, JEREMIE, JESSICA.

AUSLÄNDISCHE NICHT RÜCKZAHLBARE FINANZIERUNGSQUELLEN DER REVITALISIERUNG IN POLEN

Zusammenfassung

Polens EU-Beitritt hat die Revitalisierungsmaßnahmen intensiviert, die in den polnischen Städten vorgenommen wurden. Dies hat nämlich die Möglichkeit geschaffen Revitalisierungsprozesse in Polen aus äußeren Quellen zu finanzieren. Ziel dieser Arbeit ist die bestehenden potenziellen Quellen der Revitalisierung in Polen zu finanzieren. Ich spreche auch neue Finanzierungsquellen dieser Prozesse an, also die Programme: URBAN, JEREMIE, JESSICA.